

KOMPREHENSI TULIS

Kumpulan dèning Hesti Mulyani

KOMPREHENSİ TULIS

Ketentuan pidana Pasal 27 UU No. 19 tahun 2002

1. Barangsiapa dengan sengaja dan tanpa hak melakukan perbuatan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 2 ayat (1) atau Pasal 49 ayat (1) dan ayat (2) dipidana dengan pidana penjara masing-masing paling sedikit 1 (satu) bulan dan/atau denda paling sedikit Rp. 1.000.000,00 (satu juta rupiah), atau pidana penjara paling lama 7 (tahun) tahun dan/atau denda paling banyak Rp. 5.000.000.000,00 (lima miliar rupiah)
2. Barang siapa dengan sengaja menyiarkan, memamerkan, mengedarkan, atau menjual kepada umum suatu ciptaan atau barang hasil pelanggaran Hak Cipta atau Hak Terkait sebagaimana dimaksud pada ayat (1), dipidana dengan pidana penjara paling lama 5 (lima) tahun dan/atau denda paling banyak Rp. 500.000.000,- (lima ratus juta rupiah)

Hesti Mulyani

KOMPREHENSI TULIS

Penerbit

Yogyakarta 2013

KOMPREENSI TULIS

Oleh: Hesti Mulyani

AP941 03.09

All rights reserved

© Penerbit As-tunggra Media

Deluh, Tangkilan, Sidoarum, Godaan, Sleman

Yogyakarta 55544

Telp: 0274-784 3130

Desain sampul: Spika As-tunggra Desain

Layout: As-tunggra

Diterbitkan pertama kali oleh

Penerbit As-tunggra Media

Hak cipta dilindungi oleh undang-undang
Dilarang mengutip atau memperbanyak sebagian atau
seluruh isi buku ini tanpa izin tertulis dari Penerbit

Pustaka Nasional Republik Indonesia: Katalog Dalam Terbitan (KLT)

ISBN 978-602-17858-0-5

Hesti Mulyani

Komprehensi Tulis --- Yogyakarta: Penerbit As-tunggra Media

Komprehensi Tulis, Cetakan Pertama, Juni 2013

x+148 hlm.; 15 x 20 cm

Disetak oleh As-tunggra Offset Yogyakarta

Idi aluar tanqunq jawab percetakan

PRAWACĀNĀ

Alhamdulillah wa Sukurillah konjuk dhumatêng Allah SWT ingkang tansah paring lumubèring rahmat, barokah, sâhâ hidayah dhatêng kulâ. Kanthi pêparinganing Allah SWT dhatêng kulâ mênikâ, saénggâ buku kanthi irah-irahan *Komprehensi Tulis* sagêd maujud tanpâ pambêngan ingkang damêl rêribêting lampah.

Buku *Komprehensi Tulis* mênikâ katujokakên dhatêng pamaos, inggih masarakat umum, ingkang kêpéngin mangrêtos sâhâ nguri-uri bab kawruh aksâra Jâwâ, kawruh bâsâ, kawruh sastrâ, sâhâ, kawruh budâyâ. Mungging para siswâ sâhâ mâhâsiswâ, buku mênikâ kaangkah sagêdâ migunani kanggé gêgaran sinau mangrêtos wujuding aksâra Jâwâ ngantos dumugi mangrêtos tâtâ panyêratipun wontên ing kawruh bâsâ, kawruh sastrâ, sâhâ kawruh budâyâ Jawi.

Buku mênikâ kasusun kanthi andharan ingkang magêpokan kalihan katrampilaning bâsâ. Déné katrampilan bâsâ mênikâ kapérang dados sêkawan, inggih mênikâ mirêngakên, nyêmak, maos, sâhâ nyêrat mawi aksâra Jâwâ sâhâ Latin. Wondéné urut-urutaning andharan ingkang kasusun wontên ing buku mênikâ dipunwiwiti saking andharan bab kawruh bâsâ, wujud, jinis, caranipun maos, sâhâ tâtâ panyêrating aksâra Jâwâ, ngantos dumugi kadospundi mênggah caranipun damêl alih tulis aksâra Jâwâ dados aksâra Latin, ngrimbag têmbung-têmbung ngamâncâ (*etimologi*), damêl *parafrase* mliginipun *teks* ingkang kasêrat kanthi dhapukan sêkar mâcâpât, damêl alih bâsâ utawi *terjemahan*-ipun, sâhâ kadospundi mênggah caranipun mangrêtos sâhâ paham isining *teks* miturut ngèlmu bâsâ, sastrâ, sâhâ budâyâ Jawi.

Têmtu kémawon buku mênikâ dèrèng sagêd kawastanan saé mênâpâ malih sampurnâ. Pramilâ awit saking mênikâ, sok-sintênâ ingkang kêrsâ paring wawasan, bab mênâpâ ingkang prêlu dipun-éwahi,

dipuntambahi, utawi dipunkirangi badhé katampi kanthi lênggawaning manah. Bab mênikå kaantu-antu sangêt supados ing têmebé buku mênikå sagêd sâyå murakabi. Amin.

Ngayogyåkartå, Jumat Wagé, 25 Januari 2013

Hesti Mulyani

PRATÉLAN ISI

IRAH-IRAHAN.....	i
PRÁWACÁNÁ.....	v
PRATÉLAN ISI.....	vii
<i>SISTEM EJAAN</i>	ix
BAB I KAWRUH AKSÁRÁ JÁWÁ.....	1
1. Purwáká.....	1
2. Dêntáwyánjáná.....	3
3. Pathokan Panyêrating Aksárá Jáwá.....	27
4. Têtêngêr wontên ing Sêratan.....	29
5. Bab Panyêrating Têmbung-têmbung mawi Aksárá Jáwá.....	32
6. Bab Aksárá Latin sâhá Caranipun Maos Aksárá Jáwá.....	34
7. Pratélan Waosan.....	39
BAB II KAWRUH BÁSÁ.....	41
1. Titi-swárá.....	41
2. Titi-têmbung sâhá Titi-ukárá.....	43
3. <i>Ungkapan utawi Idiom</i>	45
4. Bâsá Limrah sâhá Bâsá Éndah.....	46
5. Pratélan Waosan.....	54
BAB III KAWRUH SASTRÁ SÁHÁ KAWRUH BUDÁYÁ....	57
1. Kawruh Sastrá.....	57
2. Kasusastran sâhá Pujánggá Kasusastran Jawi.....	58
3. Sêkar Mácapat.....	66
4. Caranipun Maos <i>Teks</i>	71
5. Kawruh Budáyá.....	77
6. Bab ingkang Gêgayutan kalihan Ringgit.....	93
7. Pratélan Waosan.....	98

BAB IV ALIH TULIS <i>TEKS SĀHĀ PARAFRASE</i>.....	101
1. <i>Alih Tulis Teks</i>	101
2. <i>Transliterasi</i>	102
3. <i>Metode Transliterasi Diplomatik sĀhĀ Metode Transliterasi Standar</i>	102
4. <i>Transkripsi</i>	106
5. <i>Metode Transkripsi Diplomatik sĀhĀ Metode Transkripsi Standar</i>	106
6. <i>Parafrase sĀhĀ Terjemahan Teks Dhapukan Sĕkar Sĕratan AksĀrĀ JĀwĀ</i>	109
7. <i>Pratĕlan Waosan</i>	112
LAMPIRAN.....	114
I. <i>Panutup</i>	114
II. <i>Waosan</i>	116
III. <i>NĀmĀ-namaning Wĕkdal</i>	130
IV. <i>CĀrĀ Anggĕnipun Nyĕrat Carakan</i>	133
V. <i>Kawruh Wujud sĀhĀ Cĕngkok utawi Gambaraning Ringgit</i>	144

SISTEM EJAAN

Sistem ejaan ingkang dipun-ginakakên, kanggé bâsâ Indonesia sadayanipun ngginakakên *Ejaan Bahasa Indonesia yang Disempurnakan (EYD)*. Déné kanggé bâsâ Jawi sakêdhik radi nyêbal saking *Ejaan Bahasa Jawa yang Disempurnakan*, inggih mênikâ aksârâ e (pêpêt) ngginakakên tândhâ ê kanggé nyêrat fonem /ə / ungêlipun ê kados ing têmbung lèbêt 'dalam', sênêng 'senang'; aksârâ e (taling) ngginakakên tândhâ é kanggé nyêrat fonem / e / ungêlipun é kados ing têmbung lélé 'ikan lele', dhéwé 'sendiri'; sâhâ aksârâ e (taling) ngginakakên tândhâ è kanggé nyêrat fonem / æ / ungêlipun è kados ing têmbung èlèk 'jelek', bèbèk 'itik'. Sasanèsipun mênikâ aksârâ a (lêgênâ) ngginakakên tândhâ â kanggé nyêrat fonem / ɔ / ungêlipun â kados ing têmbung bâsâ 'bahasa', swârâ 'suara'.

Irah-irahaning *naskah* sâhâ pêthikan-pêthikan abâsâ Jawi ngginakakên *Ejaan Bahasa Jawa yang Disempurnakan* kanggé nggampilakên panyêratipun. Ananging, kanggé aksârâ e (pêpêt) ngginakakên tândhâ ê kanggé nyêrat fonem / ə /, aksârâ e (taling) ngginakakên tândhâ é kanggé nyêrat fonem / e /, aksârâ e (taling) ngginakakên tândhâ è kanggé nyêrat fonem / æ /, sâhâ aksârâ a (lêgênâ) ngginakakên tândhâ â kanggé nyêrat fonem / ɔ /.

Sadâyâ irah-irahaning buku ingkang kasêrat mawi aksârâ Latin ingkang ngginakakên ejaan sadèrèngipun *EYD*, têtêp kasêrat mênâpâ wontênipun murih têtêp kajagi aslinipun, ugi supados botên nuwuhakên salah tapsir. Kanggé irah-irahaning buku utawi *naskah* sêratan aksârâ Jâwâ utawi Carakan kajumbuhakên kalihan *EYD*.

KAWRUH AKSĀRĀ JĀWĀ

1. Purwākā

Têmbung *komprehensi* makatên asli saking básá Inggris, inggih saking têmbung aran *comprehension* (Echols, 1981: 134) tégêsipun pangrêtosan, pamahaman; têmbung kaananipun dados *comprehensive* tégêsipun wiyar, ngéngingi mawarni-warnining bab. Déné ingkang dipunkajêngakên têmbung *tulis* inggih mênikā sadâyā anggitan ingkang sinêrat kanthi básá Jawi, mawi aksĀrĀ JĀwĀ, sĀhĀ aksĀrĀ Latin. Inggih anggitan ingkang sinêrat kanthi dhapukan gancaran (*prosa*) mênĀpĀ déné anggitan ingkang sinêrat kanthi dhapukan sĕkar (*puisi*). Dados, têmbung *komprehensi tulis* tégêsipun sadâyā anggitan ingkang sinêrat ingkang ngandharakên bab pangrêtosan utawi pamahaman ngéngingi mawarni-warnining bab. Inggih ngéngingi pangrêtosan utawi pamahaman bab ingkang gĕgayutan kalihan bab básá, sastrĀ, sĀhĀ budayaning masarakat rumiyin ingkang dipunlĕstantunakên sarĀnĀ sinêrat.

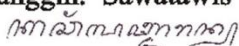
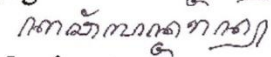
Tĕtilaraning tiyang sĕpuh, lĕluhur utawi nĕnĕk-moyang ingkang awujud sĕratan mĕnikĀ dipunsĕbut *naskah* utawi *manuskrip*. *Naskah* utawi *manuskrip* Jawi tégêsipun anggitan ingkang sinêrat, ingkang taksih asli mênĀpĀ déné salinanipun, ingkang ngandharakên bab-bab tartamtu, sinêrat kanthi básá Jawi (Jawi Kina, Jawi *Pertengahan*, Jawi Anyar), mawi aksĀrĀ JĀwĀ sĀhĀ aksĀrĀ Latin, ingkang kasĕrat mawi dlancang (*kertas*). *Naskah* utawi *manuskrip* makatên wontĕn warni tigĀ, inggih mĕnikĀ (1) *naskah* utawi *manuskrip* lĕsan, (2) *naskah* utawi *manuskrip* sĕratan tangan (*carik*), sĀhĀ (3) *naskah* utawi *manuskrip* sĕratan cithak.

Naskah utawi *manuskrip* lésan mênikâ tégêsipun sadâyâ andharan ingkang kawahyakakên sarânâ lésan ingkang dipunlêsanakên kanthi turun-tumurun saking tiyang kinâ-kinâ dumugi masarakat samangkénipun. Contonipun cariyos utawi dongèng kanggé sarânâ nilêmakên laré. *Naskah* utawi *manuskrip* sêratan tangan (carik) makatên ngandharakên bab manékâ warni. Tuladhanipun bab andharan ingkang magêpokan kalihan bab bâsâ, agâmâ, sejarah, sârâsilah, kukum sâhâ pranatan, ringgit, sastraning ringgit, sastrâ, piwulang sâhâ suluk, primbon sâhâ pawukon, *musik*, bêksan, *adat-istiadat*, *lain-lain* (Behrend, 1997: x-xii). Wondéné *naskah* utawi *manuskrip* sêratan cithak mênikâ kados déné ingkang sêratan tangan (carik) namung kémawon sêratanipun sampun kacithak.

Wontên ing buku *Komprehensi Tulis* mênikâ bab-bab ingkang badhé karêmbag wontên warni ênêm. Déné urut-urutaning rêmbag, inggih mênikâ (1) kawruh aksârâ Jâwâ (2) kawruh bâsâ, (3) kawruh sastrâ, (4) kawruh budâyâ, (5) alih tulis, sâhâ (6) *parafrase*. Ananging sadèrèngipun lumampahing bab rêmbag ingkang kapisan prêlu kaandharakên langkung rumiyin kawruh bab aksârâ Jâwâ sâhâ aksârâ Latin ingkang kaginakakên kanggé ngandharakên bâsâ Jawi, kados ing pérangan 2 ngandhap mênikâ.

Prakawis ingkang dados bêbakuning rêmbag wontên ing bab caranipun maos sâhâ nyêrat mawi aksârâ Jâwâ (dédé aksârâ **Jawi**, awit aksârâ **Jawi** mênikâ aksârâ Arab kanggé nyêrat bâsâ Melayu: *hikayat*) makatên warni-warni. Ananging, ingkang kawrat wontên ing sêratan mênikâ namung rêringkêsan kémawon adhêdhasar pustakâ sawatawis (Adisasmata, 1955; Antunsuhono, 1956: 7-13; Arintaka, 1983; Padmosoekotjo, 1989; Poerwadarminta, 1953: 121-132; Sadjiyo Prawiradisastra, 1992; Tim Penyusun, 1994; S. Padmosoekotjo, 1960; sâhâ Riyadi, 2002). Wondéné prakawis ingkang badhé kaandharakên inggih mênika bab dèntâwyanjânâ utawi urut-urutaning aksârâ Jâwâ,

pathokan panyêratipun, têtêngêr ing sêratan, panyêrating têmbung-têmbung, kadospundi anggènipun nyêrat mawi aksâra Latin, sâhâ kadospundi mênggah anggènipun maos waosan ingkang sinêrat mawi aksâra Jâwâ.

Kauningânâ, bilih aksâra Jâwâ ing sêratan mênikâ ngginakakên pawadan ingkang sampun kalimrah lumampah ing sawatawis wêkdal kèpêngkêr. Bab mênikâ kapratêlakakên, supados botên nuwuhakên pradondining pamanggih. Sawatawis tulâdhâ makatên, panyêrating têmbung-têmbung kalatinakên kacang lan jaran botên kasêrat supados botên kasêrat utawi kawaos kacang lan jaran.

Déné ginâ paédahing aksâra Jâwâ ingkang pokok inggih mênikâ minangkâ pirantos kanggé sêsulihing sambêt raos-pangraosing manungsâ mliginipun masarakat Jawi, ing salêbêting bêbrayan. Sasanèsipun mênikâ inggih kanggé sarânâ mahyakakên gagasan sarânâ sinêrat, kados tâ kanggé nyêrat sêrat ibêr, *naskah* utawi buku, lsp. Adhêdhasar andharan kasêbut nélakakên bilih pangrêtosan bab aksâra Jâwâ makatên migunani sangêt kanggé sarânâ mbêdhah isining *naskah* utawi buku ingkang kasêrat mawi aksâra Jâwâ utawi kanggé mahyakakên gagasan. Kanthi makatên pangrêtosan bab aksâra Jâwâ prêlu sangêt kanggé pârâ pamaos murih aksâra Jâwâ têtêp lêstantun, langkung-langkung prayogi sangêt kawulangakên dhatêng pârâ putrâ utawi siswâ ing pamulangan murih sagêd katampi sartâ kadarbé. Wondéné andharan bab aksâra Jâwâ kados ing sêratan salajêngipun.

2. Dêntâwyanjânâ

Dêntâwyanjânâ, inggih mênikâ carakan utawi urut-urutaning aksâra Jâwâ. Miturut panalitènipun pârâ sarjânâ, ing jaman rumiyin, aksâra Jâwâ mênikâ asalipun saking aksâra *Dévanāgārī*. Aksâra *Dévanāgārī* mênikâ kanggé nyêrat bâsâ Sansêkêrta, inggih basanipun tiyang India. Déné wujudipun kados ing ngandhap mênikâ (kapêthik

wêtah saking buku *A Sanskrit Primer* anggitanipun Perry, kacithak 1953 kâcâ 1-2).

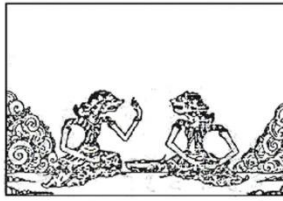
		Vowels	
		short	long
simple	palatal	अ <i>a</i>	आ <i>ā</i>
	labial	इ <i>i</i>	ई <i>ī</i>
	lingual	उ <i>u</i>	ऊ <i>ū</i>
	dental	ऋ <i>r̥</i>	ॠ <i>r̄</i>
diphthongs	palatal		ए <i>e</i> ऐ <i>ai</i>
	labial		ओ <i>o</i> औ <i>au</i>
Visarga : ह			
Anusvāra : णि or णि			

		Consonants				
		surd	surd asp.	sonant	sonant asp.	nasal
Mutes	guttural	क <i>k</i>	ख <i>kh</i>	ग <i>g</i>	घ <i>gh</i>	ङ <i>ṅ</i>
	palatal	च <i>c</i>	छ <i>ch</i>	ज <i>j</i>	झ <i>jh</i>	ञ <i>ñ</i>
	lingual	ट <i>t</i>	ठ <i>ṭh</i>	ड <i>d</i>	ढ <i>dḥ</i>	ण <i>ṇ</i>
	dental	त <i>t</i>	थ <i>ṭh</i>	द <i>d</i>	ध <i>dḥ</i>	न <i>n</i>
	labial	प <i>p</i>	फ <i>ph</i>	ब <i>b</i>	भ <i>bḥ</i>	म <i>m</i>

Perry Sanskrit Primer

1

Manawi miturut cariyos babad Jawi aksârâ Jâwâ mênikâ saking dongèng **Dorâ-Sêmbâdâ** ing jamanipun Ajisâkâ. Andharanipun kados ing ngandhap mênikâ (Riyadi, 2002; Antunshono, 1956: 7).

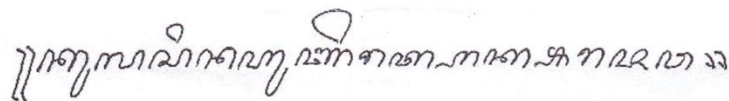
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

Aksara J w  m nik  angg nipun ny rat saking kiw  man ng n, papanipun wont n ing sangandhaping garis, m nawi dlancangipun wont n garisipun. Aksar  J w  asipat *silabik*, t g sipun sab n satunggal aksar  nggambarak n satunggal wand . B d  kalihan aksar  Latin ingkang *fonemis*, t g sipun sab n satunggal aksar  nggambarak n satunggal *inti bunyi*. Aksar  J w  m nik  ugi asipat *konsonantal*, t g sipun sab n satunggal aksar  ingkang dipunpasangi utawi dipunpangku nggambarak n satunggal *konsonan* utawi aksar  ingkang bot n mad g piyambak tanp  aksar  sw r  (tuladhanipun nyêrat têmbung 𑀘 𑀮 𑀮 𑀮 𑀮 𑀮 𑀮 kawaos=wont n). Déné panyêratipun aksar  J w  m nik  bot n milah-milahak n antawisipun t mbung satunggal s h  satunggalipun, dados kas rat laj ngan kémawon. S ratan makat n m nik  kas but *scriptio-continuo* (kagambarak n makat n= |||||). B d  kalihan aksar  Latin ingkang milah-milahak n sab n t mbungipun (kagambarak n makat n= |||| | ||||| ||||| |||||). Tuladhanipun ny rat uk r 

kalatinak n dados **Kul  sinau ny rat aksar  J w **. Wondéné caraning ny rat s h  wujuding aksar  J w  kapriksan n  ing pérangan lampiran.

Aksará Jávå mênikå ingkang baku wontên kalih dâsâ, inggih kalih dâsâ aksará ingkang asipat *silabik sâhå* kalih dâsâ pasanganipun ingkang ndadosakên aksará Jávå asipat *konsonantal*. Pasangan aksará Jávå mênikå wontên ingkang kasêrat jèjèr kalihan aksará Jávå ingkang dipunpasangi, wontên ingkang kasêrat ing sangandhaping aksará Jávå ingkang kapasangan. Wondéné dêntåwyanjanipun kados ing ngandhap mênikå (Antunsuhono, 1956: 7-13; Arintåkå, 1983: 2-9; Padmosoekotjo, 1989; Poerwådarminatå, 1953: 121-132; Sadjiyo Prawirådisastrå, 1992; Tim Penyusun, 1994).

a. Aksará Jávå sâhå Pasanganipun

Aksará Jávå	Pasanganipun
ꦲꦩ ꦲꦒ ꦲꦗ ꦲꦫ ꦲꦺꦴ	ꦲꦩ ꦲꦒ ꦲꦗ ꦲꦫ ꦲꦺꦴ
ꦲꦠ ꦲꦱ ꦲꦱꦺꦴ ꦲꦱꦺꦴꦩꦺꦴ	ꦲꦠ ꦲꦱ ꦲꦱꦺꦴ ꦲꦱꦺꦴꦩꦺꦴ
ꦲꦶ ꦲꦶꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ	ꦲꦶ ꦲꦶꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ
ꦲꦶꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ	ꦲꦶꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ ꦲꦶꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴꦩꦺꦴ
hå nå câ rå kå :	têgêsipun ânå utusan
då tâ så wå lå :	têgêsipun pâdhå suwålå
på dhå jå yå nyå :	têgêsipun pâdhå digdayané
må gå bâ thå ngå :	têgêsipun pâdhå dadi bathang
pasangan ꦲꦒ dipunwastani ꦲꦒ	gandhul utawi gondhèl
pasangan ꦲꦱ dipunwastani ꦲꦱꦺꦴ	kêmbang
pasangan ꦲꦶ dipunwastani ꦲꦶꦴ	gêmbung
pasangan ꦲꦶꦴ dipunwastani ꦲꦶꦴꦩꦺꦴ	pincang

Aksará murdå utawi aksará *mahaprana*, inggih mênikå aksará

ingkang pancènipun kédah kaucapakên kanthi abab ingkang kathah. Kosok-wangsulipun aksâra *alpaprana*, inggih mênikâ aksâra ingkang kédah kaucapakên limrah (kanthi abab sakêdhik). Aksâra murdâ mênikâ salêrêsipun ungêlipun bédâ kalihan ingkang limrah, jalaran rumiyinipun aksâra mênikâ piridan saking bâsa Sansêkêrta. Ananging, tumraping bâsa Jawi dipunanggêp sami kémawon. Ginanipun kémawon ingkang bédâ, inggih mênikâ kanggé nyêrat têmbung-têmbung saking bâsa ngamâncâ sâhâ kanggé tâtâ-prunggu utawi pakurmatan.

Aksâra murdâ mênikâ botên kênging kanggé sêsigêging wândâ. Ingkang limrah kasêrat nganggé aksâra murdâ mênikâ asmaning pârâ luhur, jêjuluk, sâhâ padununganipun inggih namung satunggal aksâra kémawon sabên têmbung kaurutakên saking ngajêng. Manawi urutaning aksâra ngajêng piyambak botên wontên lajêng wingkingipun utawi urutaning aksâra ingkang nomêr kalih, manawi botên wontên lajêng aksâra angka tigâ, lsp. Kajawi manawi nyêrat têmbung **Gusti Allah** limrahipun aksâra murdâ ingkang wontên kasêrat sadâyâ.

Aksâra murdâ mênikâ cacahipun wontên wolung aksâra, inggih mênikâ: Nâ, Kâ, Tâ, Sâ, Pâ, Gâ, Bâ, Jñâ. Déné wujudipun kados ing ngandhap mênikâ.

Aksâra

Pasanganipun

ꦒꦸꦠꦶꦭꦲꦏꦺꦴꦭꦲꦁ ꦒꦸꦠꦶꦭꦲꦏꦺꦴꦭꦲꦁ

Tulâdhâ panganggéning aksâra murdâ kanggé nyêrat:

1. asmanipun pârâ luhur, jêjulukipun, sâhâ padununganipun
 - a. Kangjêng Susuhunan Pakubuwânâ ing Surâkartâ Hadiningrat.

ꦑꦸꦱꦸꦃꦸꦤꦤꦏꦸꦧꦸꦮꦮꦤꦤꦶꦁꦱꦸꦫꦏꦂꦠꦲꦢꦶꦤꦶꦁꦂꦠ
 - b. Dèwi Sintâ putrané putri Prabu Janâkâ Ratu nagârâ Mantili kagarwâ Prabu Râmâ.

1. *Samênikâ jaman demokrasi.* Prayoginipun sadâyâ asmaning tiyang sâhâ titah ingkang tâtâ-caraning gêsang kados manungsâ, kados tâ rasêksâ, wanârâ lsp. ingkang kasêbut ing cariyos padhalangan lss., kasêrat mawi aksârâ murdâ cêkap satunggal aksârâ kémawon. Tuladhanipun kados ing ngandhap mênikâ.

- a. *ꦢꦶꦥꦫꦮꦶꦫ* = Dipâprawirâ
- b. *ꦥꦮꦶꦫꦫꦩꦠꦪ* = Prawirâmartâyâ
- c. *ꦧꦸꦒꦸꦫꦸꦤꦸꦫꦫꦠꦶ* = Bu Guru Nurratri
- d. *ꦥꦏꦩꦤ꧀ꦠꦫꦶꦥꦶꦤ* = Pak Mantri Aripin
- e. *ꦫꦢꦺꦤꦗꦺꦁꦏꦫꦠꦶ* = Radèn Ajêng Kartini

Aksârâ rékan utawi aksârâ damêlan mênikâ kanggé mujudakên aksârâ ngamancâ, langkung-langkung aksârâ Arab. Aksârâ rékan mênikâ kathahipun wontên gangsal, inggih mênika: khâ, dzâ, fâ, zâ, ghâ, wujudipun makatên:

خا ذ ف ز غ

Tulâdhâ:

- 1. *ꦏꦲꦠꦶꦧ* = *Khatib*, kâtib 'punggâwâ mêsjid andhahanipun pêngulu'
- 2. *ꦢꦶꦗꦶꦫ* = *dzikir*, dikir, dhikir 'nyêbut "Lailah hailallah" bola-bali

3. فهم = *faham*, paham 'ngrêti bangêt'
4. زكاة = *zakat*, jakat 'dânâ sapéranganing barang darbèké'
5. غائب = *ghaib*, gâib 'samar, winadi'

Manawi aksârâ rékan karakêtan sandhangan pêpêt, cêcakupun tigâ kasêrat ing salêbêtipun pêpêt. Déné yèn karakêtan sandhangan wulu, layar utawi cêcak, cêcakupun tigâ kasêrat ing sakiwanipun. Tuladhanipun:

1. فطرة = *fitrah*
2. فأروا = *farlu*
3. دو فؤاد = *dwifungsi*
4. قوله = *Firman* 'sabda Allah'

Aksârâ swârâ mênikâ sajatosipun namung wontên gangsal, inggih mênikâ a, i, é, u, o. Ananging aksârâ rê sâhâ lê kalêbêtakên wontên aksârâ swârâ (piridan saking aksârâ *Dévanāgārī*, kapriksanânâ kácâ 4 ngajêng), milanipun wontên ingkang mastani bilih aksârâ swârâ mênikâ wontên pitu (milâ ing sangkalan "swârâ" awatak 7), inggih mênikâ:

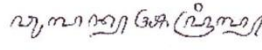
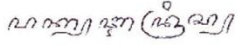
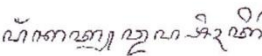
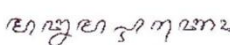
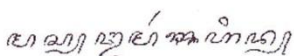
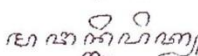
- 1) أ, إ, ع, و, أ (a-kârâ, i-kârâ, é-kârâ, u-kârâ, o-kârâ)
- 2) ر (rê/pâ cêrêk), lêlirunipun ر pasanganipun ر / ر
- 3) ل (lê/ngâ lêlêt), lêlirunipun ل pasanganipun ل / ل

Aksârâ swârâ mênikâ ginanipun kanggé mujudakên aksârâ ngamâncâ, langkung-langkung aksârâ Arab. Tuladhanipun:

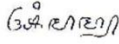
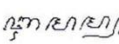

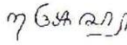

1. أغسطس Agustus
2. إبراهيم Ibrahim
3. أكتوبر Oktober
4. عبد الله Usman

3. Èsprès 6. Inggris

Aksàrà swàrà mênikà botên kénging dados pasangan. Manawi dumunung ing sawingkining wandá sigêg, aksàrà sêsigêging wandá kédah kapangku. Tuladhanipun:

1. wulan April
2. Pak Idris
3. Pangkat Opsihètér
4. Malêm Rébo
5. Mas Umarsaid
6. mangan lèpèt

Aksàrà swàrà mênikà botên kénging dipunsukani sandhangan swàrà. Pramilà botên lèrès manawi nyêrat

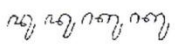
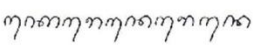
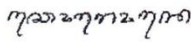
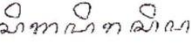
	lèrèsipun		= Imam
	lèrèsipun		= Umar
	lèrèsipun		= ès

b. Sandhangan

Sandhangan inggih mênikà praboting aksàrà Jáwá kanggé mbédakakên ungêling wandá ing bàsá Jawi. Sandhangan ing aksàrà Jáwá wontên warni tigá kados ing ngandhap mênikà.

1) Sandhangan swàrà

- kasêbut wulu (ulu), tuládhâ = iki pipi

- kasêbut suku, tuládhâ = dudu kuku
- kasêbut taling, tuládhâ = kéréne réné
- kasêbut taling tarung, tuládhâ = coroné
- kasêbut pêpêt, tuládhâ = sêgâ pêrá sêpâ

2) Sandhangan panyigêging wandâ

- kasêbut wignyan, gantosipun sigêg tuládhâ = gajah
- kasêbut layar, gantosipun sigêg tuládhâ = kurmâ
- kasêbut cêcak, gantosipun sigêg tuládhâ = rênggang

3) Sandhangan wyanjâná

- kasêbut câkrâ, gantosipun panjang tuládhâ = krâsâ
- kasêbut kêrêt, gantosipun câkrâ pêpêt tuládhâ = prêlu
- kasêbut péngkal, gantosipun panjang tuládhâ = kopyah

b. 1 Ungêling Aksârá sâhá Sandhangan Swârá

1) *Aksârá sâhá sandhangan swârá* mênikâ tumrap ing têmbung satunggal kalihan satunggalipun, ungêlipun botên têtmu sami. Aksârá upaminipun, wontên ingkang ungêlipun kanthi *abab kathah*, wontên ingkang mawâ *abab mândâ-mândâ*. Aksârá ingkang dados sêsigêg, ungêlipun wontên ingkang *antêb* sâhá wontên ingkang *ampang*. Aksârá lêngênâ, wontên ingkang ungêlipun *jêjêg* sâhá wontên ingkang *miring*. Sadâyâ andharan mênikâ, katranganipun badhé kapratêlakakên ing andharan salajêngipun.

2) Sok wontên ingkang nyêrat

ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	kasêrat klèntu	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ
ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	kasêrat klèntu	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ
ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	kasêrat klèntu	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ
ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	kasêrat klèntu	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ
ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	kasêrat klèntu	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ
ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	kasêrat klèntu	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ	ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ

Inggang njalari klènta-klèntuning panyêratipun mênikâ, jalaran namung dèrèng mangrêtos saèstu dhatêng ungêling *aksâra lègênâ* ingkang dumunung ing satunggal-satunggaling têmbung sâhâ dèrèng lèbdâ dhatêng ungêling satunggal-satunggaling *sandhangan swârâ*. Milanipun prêlu sangêt mangrêtosi saèstu dhatêng ungêling *aksâra lègênâ* sâhâ ungêling satunggal-satunggaling *sandhangan swârâ*.

b.2 Ungêling *Aksâra Lègênâ*

Ungêling aksâra lègênâ *jêjêg* namung dumunung ing

- 1) wandâ wêkasan ingkang mêngâ (botên sigêg), kados tâ

ꦭꦶꦪ	= liyâ	ꦕꦺꦛ	= cêthâ
ꦠꦺꦏ	= têkâ	ꦱꦺꦢ	= sêdâ
ꦏꦸꦛ	= kuthâ	ꦫꦺꦝ	= rodhâ
ꦭꦸꦁ	= lungâ	ꦏꦸꦭꦶꦤ	= kulînâ

ingkang nyêbal: ꦱꦱꦺꦫꦠꦏꦭꦺꦤꦠꦸ = ora, boya

- 2) sangajênging wandâ wêkasan ingkang mêngâ tanpâ sandhangan swârâ sâhâ botên kadunungan sandhangan péngkal utawi panjingan

☪ kados tå:

ꦪꦠꦫ = yâtrå ꦢꦤꦤꦮ = danåwå

ꦱꦏꦫ = câkrå ꦏꦚꦏꦤ = kancånå

ꦱꦸꦥꦪ = supâyå ꦠꦏꦱꦏ = taksåká

3) wandå wiwitan ing têtambung camboran tumrap asmaning tiyang ingkang dipunwancah, kados tå:

ꦫꦺꦱꦢꦶꦥ (Rê)Sådipå

ꦲꦫꦗꦢꦫꦤ (Har)Jådrånå

ꦱꦮꦠꦩ (A)Swåtåmå

4) panambang ꦠꦺꦏꦏꦏ = têtåå ꦫꦺꦤꦺꦤꦏꦏ = rênåå

ꦤꦒꦁꦒꦺꦴꦱ = nganggoå ꦭꦸꦩꦺꦧꦸ = lumêbuå

ꦒꦺꦭꦺꦏꦏꦤ = golèkånå ꦤꦒꦫꦺꦱꦏꦏꦤ = ngrêsikånå

b.3 Ungêling Aksara Lêgêna miring, manawi dumunung wontên ing:

1) wandå sigêg, kados tå:

ꦥꦁ = pang ꦥꦫꦺꦠꦲ = préntah

ꦢꦭ = Dal ꦱꦸꦏꦠ = cukat

ꦱꦶꦒꦫ = sigar ꦗꦫꦤꦠꦲ = jranthal

ꦧꦭꦸꦩꦧꦁ = blumbang ꦠꦫꦺꦁꦒꦶꦤꦱ = trêngginas

2) wandå mêngå sangajêngipun wandå wêkasan ingkang sigêg, kados tå:

lawèt	=	lawèt	=	wanuh
sêjarah	=	sêjarah	=	sumaput
kêmamang	=	kêmamang	=	riwayat
sêdhakêp	=	sêdhakêp	=	lêmbayung

3) wandå mêngå sangajêngipun wandå wêkasan ingkang ugi mêngå sartå kadunungan sandhangan swårå, sandhangan péngkal utawi panjingan (wå gêmbung), kados tå:

ayo	=	ayo	=	kadyå
jaré	=	jaré	=	samyå
sangu	=	sangu	=	lagyå
kapwå	=	kapwå	=	bagyå

4) purwaning têmbung tigang wandå ingkang botên dipunucapakên mawi pêpêt (kapriksanå b.2 pérangan 2 nginggil)

5) atêr-atêr ingkang botên luluh kalihan purwaning têmbung ingkang dipunatêr-atêri, kados tå:

rahayu	=	rahayu
raharjå	=	raharjå
rahajêng	=	rahajêng

6) atêr-atêr [᳚] ingkang arimbag tanggap, kados tå:

[᳚] ᳚᳚᳚᳚	= kagåwå	[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= kasampluk
[᳚] ᳚᳚᳚᳚	= kabêktå	[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= kapikut
[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚	= kajarag		

7) atêr-atêr ^{᳚᳚} kados tå:

^{᳚᳚} ᳚᳚᳚᳚᳚	= aklambi	^{᳚᳚} ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= agiyak-giyak
^{᳚᳚} ᳚᳚᳚᳚᳚	= aclånå	^{᳚᳚} ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= agombyok
^{᳚᳚} ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= amakuthå	^{᳚᳚} ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= apêparab

b.4 Ungêling Sandhangan Wulu

1) Tumrap ing *wandå mêngå*, sadâyå sandhangan wulu aswantên *jêjêg*, kados tå:

[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= iki siji	[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= dadi kyai
[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= ngati-ati	[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= wingi bêngi
[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= ngadi-adi	[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= ngêmi-êmi

2) Tumrap ing *wandå sigêg* aswantên *jêjêg*, manawi sandhangan wulu dumunung ing:

a. *wandå sigêg aksårå* irung ingkang *dédé wandå wêkasan*, kados tå:

[᳚] ᳚᳚᳚᳚	= timbå	[᳚] ᳚᳚᳚᳚	= jinggå
[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= pintên	[᳚] ᳚᳚᳚᳚᳚᳚	= sinjang

	= bindhêng		= timpuh
	= inggil		= kinjêng
	= simbar		= plinthêng

b. têngbung namung sawandâ ingkang kalêbêt têngbung pangungun, kados tâ:

	= pis		= cit
	= sit		= crit
	= prit		

c. wandâ wêkasan sigêg, kawuwuhan panambang

	utawi		kados tâ:
			ungêlipun wulu <i>miring</i> .

Ananging têngbung-têngbung ing ngandhap menikâ

ungêlipun sandhangan wulu *jêjêg*.

3) Tumrap ing wandâ sigêg aswantên miring, manawi dumunung wontên ing

a. têngbung namung sawandâ ingkang dédé têngbung pangungun, kados tâ:

ing	ing	ting	ting	ting
sing	sing	pring	pring	pring
ping	ping	wit	wit	wit

b. wandá wékasán, kados tå:

bêcik	bêcik	jinjit	jinjit
kêris	kêris	blimbing	blimbing
murid	murid		

c. sasanèsipun wandá wékasán, manawi sêsigêgipun dédé aksará irung, kados tå:

siswå	siswå	patikbrå	patikbrå
suwignyå	suwignyå	sulistyaå	sulistyaå
widigdåyå	widigdåyå		

b.5 Ungêling Sandhangan Suku

1) Tumrap ing wandá mêngå, sadåyå sandhangan suku aswantên jêjêg, kados tå:

tuhu	tuhu	brutu	brutu	puthu	puthu
wulu	wulu	banyu	banyu		
lunyu	lunyu	laku	laku		

2) Tumrap ing wanda sigêg aswantên jêjêg, manawi dumunung ing:

a. têmbung namung sawandâ ingkang kalêbêt têmbung pangungun

hus	sur
wut	cur
nyut	

b. wandâ sigêg aksârâ irung ingkang dédé wandâ wêkasan, kados tâ:

bumbung	cumplung
tumbal	srundèng
sunduk	jumblêng
bundêr	blumbang

c. wandâ wêkasan ingkang kawuwuhan panambang

utawi,

kados tâ ungêling sandhangan suku *miring*:

Ananging ingkang ungêlipun sandhangan suku *jêjêg*, inggih *mênikâ*

nyabunâ	sinabunan
nyabuni	sabunanipun

ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ = sabuné ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ = sabunané
 ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ = sabunan ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ = sabunên

3) Tumrap ing *wandâ sigég* aswantên *miring*, manawi sandhangan suku dumunung ing:

a. têngbung namung sawandâ ingkang dédé têngbung pangungun, kados ta:

ᮘᮞ᮪	mung	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	bun	ᮘᮞ᮪	tur
ᮘᮞ᮪	bung	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	pun		
ᮘᮞ᮪	bur	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	jun		

b. *wandâ wêkasan*, kados ta:

ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= sampun	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= nglumpruk
ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= mancur	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= nyampluk
ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= ambruk	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= pagêblug
ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= sampyuh	ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	= nyêmplung

c. *sasanèsipun wandâ wêkasan*, manawi *sêsigêging wandâ mênikâ dédé aksârâ irung*, kados ta (duksinâ, suksmâ, purnâmâ, trusthâ, Suryatmâjâ, murni):

ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪
 ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ ᮘᮞ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪

b.6 Ungêling Sandhangan Taling

1) Tumrap ing wandâ mêngâ aswantên jêjêg, manawi sandhangan taling mênikâ dumunung wontên ing:

a. têmbung namung sawandâ, kados tâ:

ꦠꦸꦤ é ꦠꦸꦤꦗꦺ taun Jé

ꦠꦸꦤ lé ꦠꦸꦤꦧꦺ taun Bé

b. wandâ wêkasan, kados tâ:

ꦏꦠꦺ katé ꦗꦲꦺ jaé ꦱꦸꦮꦺ suwé

ꦱꦠꦺ saté ꦫꦺꦱꦺ résé

ꦒꦸꦭꦺ gulé ꦏꦮꦺ kowé

c. purwaning têmbung tigang wandâ, kados tâ:

ꦏꦺꦫꦠꦠ = kérâtâ ꦫꦺꦠꦸꦠꦺꦤ꧀ = réwândâ

ꦏꦺꦮꦲꦭ = kéwâlâ ꦱꦺꦮꦲꦏ = séwâkâ

ꦏꦺꦩꦮꦺꦴꦤ = kémawon ꦧꦺꦫꦲꦮ = bérâwâ

d. sangajênging wandâ wêkasan ingkang mêngâ lêgênâ, utawi mawi sandhangan sasanèsipun wulu utawi suku, kados tâ:

ꦫꦸꦭꦸꦱ ꦫꦸꦭꦸꦱ ꦫꦸꦭꦸꦱ ꦫꦸꦭꦸꦱ ꦫꦸꦭꦸꦱ

ꦱꦸꦏꦸꦱ ꦱꦸꦏꦸꦱ ꦱꦸꦏꦸꦱ ꦱꦸꦏꦸꦱ ꦱꦸꦏꦸꦱ

e. sangajênging wandâ wêkasan ingkang sigêg tanpâ sandhangan swârâ, utawi mawi sandhangan swârâ sasanèsipun pèpêt utawi taling, kados tâ:

ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ	= éram	ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ	=kéyok
ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ	= cébol	ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ	=kèrid
ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ	= tépas	ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ	=kéyong

2) Tumrap ing wandá mêngá aswára miring, manawi dumunung wontên ing:

a. wandá mêngá ing sangajênging wandá wêkasan ingkang ugi mêngá mawi sandhangan wulu utawi suku, kados tå (kèri, bèji, tèji, cèkli, pèni, mèlu, kècu, kèlu):

ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ
ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ

b. wandá mêngá ing sangajênging wandá wêkasan ingkang sigêg sâhå mawi sandhangan pèpèt utawi taling, kados tå (mèsêm, kwèlêm, lèrèn, sèmèk, kèrêm, rèmbès, clèrèt, gèpèng):

ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ
ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ ᑲᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ

3) Tumrap ing wandá sigêg aswantên jêjêg, manawi dumunung wontên ing:

a. wandá sigêg aksára irung ing sangajênging wandá wêkasan ingkang mêngá tanpå sandhangan swára, utawi mawi sandhangan swára sasanèsipun wulu utawi suku, kados tå:

ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪	éndrà	ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	témpé
ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪	méndrà	ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪	éndhâ

b. wandâ sigêg aksârâ irung ing sangajênging wandâ wêkasan ingkang sigêg tanpå sandhangan swârâ, utawi mawi sandhangan swârâ wulu utawi taling-tarung, kados tâ:

ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪	kéndhang	ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	jénggot
ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪	énjing	ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪	bénjing
ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	kémpol	ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪ᮒ᮪	béngkong

4) Tumrap ing wandâ sigêg aswantên miring, manawi dumunung wontên ing:

a. têmbung namung sawandâ, kados tâ (hèh, tèh, mèh, rèk, jrès, crèt, grèg, blèg):

ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪
ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ᮒ᮪

b. sangajênging wandâ wêkasan ingkang mêngâ mawi sandhangan wulu utawi suku, kados tâ (jèngki, èstu, èstri, kèksi, bèndhi, brèndhi, klèntu):

ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪
ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮒ᮪

c. sangajênging wandâ wêkasan ingkang sigêg mawi sandhangan pèpêt utawi taling, kados tâ (kèndêl, kèngsêr, pèndèng, grènjèng, mèncèp):

ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ
 ḡḡḡḡḡḡḡḡ

d. wandá wêkasan ingkang sigêg, kados tâ (dumèh, jogèd, blêdhèg, godhèg, gramèh, bènthèt):

ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ
 ḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ

b.7 Ungêling Sandhangan Taling-Tarung

1) Tumrap ing wandá sigêg aswantên jêjêg, manawi dumunung ing:

a. têmbung namung sawandá, kados tâ (ho, wo, so, lo):

ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ

b. wandá wêkasan, kados tâ (sinyo, ngaso, bidho, Rêbo, saoto, gêndruwo):

ḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ
 ḡḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ

c. purwaning têmbung tigang wandá, kados tâ (Korâwá, (alas) Lohâyá, lokéndrà):

ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡḡ

d. sangajênging wandá wêkasan ingkang mêngâ tanpá sandhangan swârâ, utawi mawi sandhangan sasanèsipun wulu utawi suku, kados tâ (krodhâ, sêmbojá, moté, bodho, rowâ, horé):

ገጥሚያ ልብጥጥ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ
ገጥሚያ ገጥሚያ

2) Tumrap ing wandá mêngá aswantên miring, manawi dumunung ing:

a. wandá ing sangajênging wandá wêkasan ingkang mêngá mawi sandhangan wulu utawi suku, kados tâ (topi, mori, wolu, roti, bolu, kolu, gori, kopi):

ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ
ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ

b. wandá sangajênging wandá wêkasan ingkang sigêg mawi sandhangan pêpêt utawi taling-tarung, kados tâ (coplok, krodhong, kobêr, orêg, kopyor, botên, bosên, topong):

ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ
ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ

3) Tumrap ing wandá sigêg aswantên jêjêg, manawi dumunung ing:

a. wandá sigêg aksârâ irung ing sangajênging wandá wêkasan ingkang mêngá sâhâ mawi sandhangan swârâ taling utawi taling-tarung, kados tâ (kondhé, ngombé, rondhé, blondho, conto, tlondho):

ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ ገጥሚያ
ገጥሚያ ገጥሚያ

b. wandá sigêg aksârâ irung ing sangajênging wandá wêkasan ingkang ugi sigêg tanpå sandhangan swârâ utawi mawi

sandhangan sasanèsipun pèpèt utawi taling-tarung, kados tå (plonthang, komplang, kontit, kondhang, krompyang, tomprang):

ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ
ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ

c. wandå wêkasan ingkang sigêg kawuwuhan panambang ᮊᮧᮒ

utawi ᮊᮧᮒᮧᮒ kados tå:

ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ

ungêling taling-tarung miring. Ananging:

ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ

ungêling taling-tarung jêjêg.

ᮊᮧᮒᮧᮒᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒᮒ

4) Tumrap ing wandå sigêg aswantên miring, manawi dumunung ing:

a. têmbung namung sawandå, kados tå (lor, dom, moh, loh, kor, jlog, brol):

ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ

ᮊᮧᮒᮧᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒ

b. wandå wêkasan, kados tå (adoh, babon, jêblog, dhéyog):

ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ ᮊᮧᮒᮧᮒᮒ

c. wandå sigêg aksarå irung ing sangajênging wandå wêkasan ingkang mêngå tanpå sandhangan swarå, kados tå (åmbå, nångkå,

3. Pathokan Panyêrting Aksâra Jâwâ

Pathokan panganggéning aksâra Jâwâ wontên ing sêratan sartâ angka kados andharan ing ngandhap mênikâ.

- a. Aksâra Jâwâ ingkang limrah mênikâ kajawi kanggé nyêrat kados samêsthinipun, ugi kénging kasilih kanggé nyêrat angka. Wujuding angka Jawi, inggih mênikâ:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Trapipun kados angka Walândâ, upami:

13 = 1961 = 2008 =

Mênggah panyêratipun supados botên cawuh, kédah dipunêlêt-êlêti pâdâ pangkat, nanging manawi wontên pâdâ lingsâ utawi lungsi pâdâ pangkatipun namung ing ngajêng kémawon, upaminipun (Sataun wontên 12 wulan.; Sawulan mênikâ 30 dintên.; Taun Masèhi samênikâ 2008):

||
 ||
 ||

Angka Jâwâ mênikâ prayogi ugi kasêrat wontên ing urutaning bab utawi titi-mangsâ. Upaminipun:

- b. Pasangan mênikâ kapasitas wontên ing sawingking utawi sangandhaping aksâra ingkang kasigêg miturut papanipun piyambak-piyambak, upaminipun:

- f. Pasangan mênikâ ugi dados panjangan ingkang kaungêlakên sarêng kalihan aksârâ ingkang dipunpanjangi, samantên ugi ugi kênging kapanjingakên. Aksârâ ingkang mawi panjangan mênikâ yèn dumunung sawingkingipun wandâ sigêg botên kênging kapasangakên dados wandâ wau lajêng kasigêg ing pangkon, upaminipun:

- g. Tândhâ pangkon (patên) mênikâ kanggé tândhâ yèn aksârâ ingkang dipunpangku ical namung kantun swantênipun, tuladhanipun:

Pangkon ugi dados sêsulihing pândâ lingsâ:

Pangkon kawuwuhan pândâ lingsâ dados sêsulihing pândâ lungsi:

4. Têtêngêr Wontên Ing Panyêratipun

Mênggah têtêngêr ingkang kanggé ing sêratan aksârâ Jâwâ, inggih mênikâ:

- a. pândâ lisâ (lingsâ), kanggé misah gâtrâ utawi ukârâ manawi wandâ pungkasanipun sigêg utawi kapangku. Dados, pândâ lingsâ mênikâ kaginakakên kanggé napasing pamaos, kanggé misah ukârâ utawi gâtrâ ing têmbung. Mênawi napasane utawi andhêganing waosan sampun wontên pangkonipun, mênikâ kaanggêp pândâ lingsâ, upaminipun:

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

- b. **pådå lungsi mênikå kanggé misah ukårå kang botên nunggal.**
Dados, pådå lungsi mênikå minangkå êlêt-êlêt wasananing pamaos. Yèn sampun wontên pangkonipun, padanipun namung satunggal kémawon. Tuladhanipun:

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

Pådå mênikå botên kênging pisah kalihan aksará ingkang kantun piyambak. Tuladhanipun:

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

botên kênging kasêrat:

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

- c. **pådå pancak, mênikå kanggé panutup ing wasananing cariyos ingkang sampun têlas utawi ing pungkasaning sêrat (ibêr), malah yèn taksih sêla dipunrangkêp, makatên:**

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

- d. **pådå pangkat, kaginakakên kanggé:**

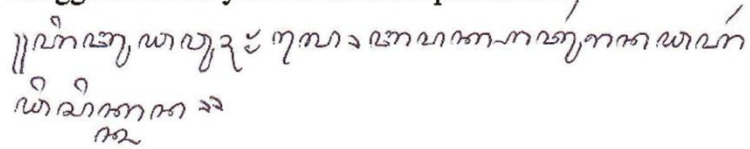
- 1) ngêlêt-êlêti ångká Jåwå supados botên cawuh kalihan sêratan sanèsipun,

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

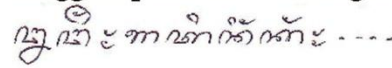
- 2) kanggé milah cariyos kalihan katêrangan ingkang nyêthakakên

ꦏꦸꦁꦱꦶꦩꦺꦤꦶꦏꦏꦒꦺꦩꦶꦱꦏꦏꦏꦩꦶꦤꦔꦏꦏꦺꦭꦺꦠꦺꦭꦺꦠꦮꦱꦤꦤꦶꦁꦥꦩꦩꦫꦺꦱ꧀ꦭꦺꦝꦺꦴꦩꦠꦶꦥꦺꦑꦺꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦤꦩꦁꦱꦠꦸꦁꦒꦏꦺꦩꦮꦺꦤ꧀ꦠꦸꦭꦢꦲꦤꦶꦥꦺꦴꦤꦺꦴ

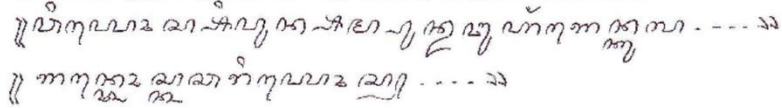
3) kanggé milah cariyos kalihan ukarå pacêlathon

4) kanggé napasan utawi andhêgan ing sêkar agêng

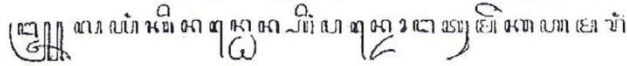

- e. || **adêg-adêg** (âdá-âdá) kanggé ing purwaning ukarå wiwitan, utawi kanggé ing purwaning ukarå yèn gantos larikan:

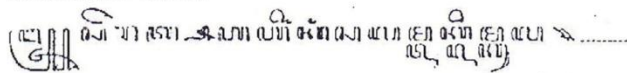

- f. |°| **pâdá guru** (ugêr-ugêr), kanggé pêpucuking sêrat gancaran, sêrat kintunan sasampunipun âdáwiyah, sêrat dhawuh, lsp.

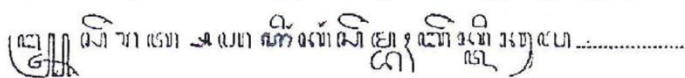
- g. **pâdá luhur mênika** ginanipun kanggé unggah-ungguh ing sêrat kintunan ingkang katujokakên dhatêng sor-soran (tiyang anèm)

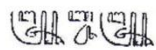

- h. **pâdá madyå**, kanggé sasami-sami, upami: pâdá madyå ugi kanggé pâdá agêng ing sêkar, sartå adêg-adêg ing sêrat adèn-adèn.

- i. **pâdá andhap**, tumrap dhatêng panginggil, kados tâ:

- j. **purwå pâdá**, tégêsipun pâdá wiwitan, mênika kanggé pêpucuking sêratan dhapukan sêkar. Pramila ing pâdá wau mêngku

kajêng ingkang sinamar:

= saha ing pèpèthan:

k. madya pada, tégésipun pada têngahan, wontên ing sêkar kaginakakên kanggé têtêngêr gantosipun jinising sêkar. Madya pada mênika mêngku suraos utawi tēbih, tégésipun sêkaripun taksih wontên lajêngipun, dèrèng rampung, kasamun ing

l. wasana pada, inggih mênika pada pungkasan. Pada mênika minangka nanutuping sêrat dhapukan sêkar, ingkang mêngku suraos: (makatēn cariyosipun, tamat) ingkang kasamun ing

m. | | **tandha kurung** mênika sambutan saking têtêngêr ngamancâ (Walândâ), kanggé nêrangakên mênawi ingkang dipunsukani kurung mênika pilah kalihan ukârâ-ukârâ ing riku. Dados, namung dumunung katrangan kémawon, upaminipun:

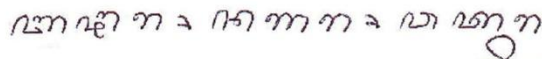

Rp 25

5. Bab Panyêrating Têmbung-têmbung mawi Aksârâ Jâwâ

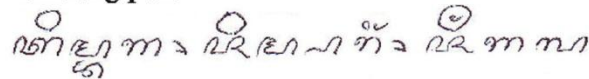
a. Têmbung linggâ makatên limrahipun kadhapuk saking kalih wandâ. Inkang wandânipun langkung saking kalih inggih wontên. Déné anggènipun nyêrat satunggal-satunggaling wandâ botên kénging rinangkêp. Tuladhanipun:

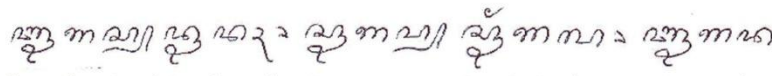
Botên kénging ngrangkêp aksârâ, upami:

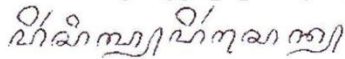
ingkang nyébal: botên kasêrat

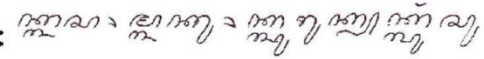
b.
botên kasêrat manut pakêcapanipun: lsp.

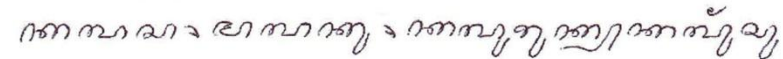
c. Têmbung linggâ ingkang nigang wandâ sâhâ wandâ ingkang ngajêng sigêg aksârâ irung, panyêratipun manut pakêcaping têtambungipun:

d.
lsp. botên kênging kasêrat nganggé pèpêt layar. Ananging, namung têtambung ngamâncâ ingkang kacêthakakên kênging kasêrat nganggé pèpêt layar, upaminipun:

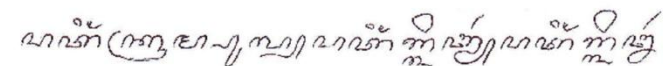

e. Panjing kados tâ:
botên kênging kaulur:

kajawi mênawi prêlu, upaminipun kanggé ing sêkar.

f. Samantên ugi sêsêlan kasêrat manut pangrimbagipun,

upami:

g. Panyêrating têtambung ngamâncâ manut pakêcapanipun, botên prêlu manut salêrêsipun, upaminipun:

ꦏꦠꦺꦴꦫ	(kantor)	ꦲꦤ꧀ꦢꦺꦱ	(aandeel)
ꦩꦠꦱꦱꦥꦶꦗ	(maatschappij)	ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ	(baggage)

h. Rêrakêtaning têngbung ingkang kakanthèkakên ing têngbung ingkang apurwâ botên luluh, kados tå:

ꦤꦶꦏꦁꦠꦺꦴꦩꦶ ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ

ingkang nyêbal:

ꦤꦶꦏꦁꦠꦺꦴꦩꦶ ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ

i. Aksârå Arab, Latin dalah angkanipun, yèn kasêrat sarêng kalihan sêratan aksârå Jåwå, kédah kajèjèr. Dados, dumunung ing sangandhaping garis. Déné yèn aksârå Jåwå sumêlå ing sêratan Latin, inggih kédah jèjèr nanging dumunung ing sanginggiling garis, upaminipun:

ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ 2009 ꦠꦁꦠꦺꦴꦩꦶ 1430

j. Ångkå Rum kênging kanggé ing sastrå Jawi, aksârå Latin kênging kasilih kanggé ångkå urut-urutan.

6. Bab Aksârå Latin sårå Caranipun Maos Aksârå Jåwå

Panyêrating têngbung Jawi mawi aksârå Latin mênikå sawatawis wontên paugêranipun piyambak, kados ing ngandhap mênikå.

a. Saking dêntåwyanjånå inggih mênikå: hå, nå, cå, rå, kå, då, tå, så, wå, lå, på, dhå, jå, yå, nyå, må, gå, thå, ngå. Déné anggènipun maos [h , n , c , r , k , d , t , s , w , l , p , d , h , j , y , ny , m , g , b , th , ng].

- b. Aksará murdá utawi aksará mahaprana, inggih mênikâ: Nâ, Kâ, Tâ, Sâ, Pâ, Gâ, Bâ, Jñâ, dipunwaos [N , K , T , S , P , G , B , Jñ]
- c. Aksará rékan inggih mênikâ: cha/â, dza/â, gha/â, fa/â, za/â, dipunwaos [a] utawi []
- d. Aksará swârá inggih mênikâ: 1) a/â, i, u, é, o
2) rê, lê
- e. Sandhanganing aksará Jâwâ murih sagêd mungêl, botên namung nglêgênâ kémawon. Sandhangan aksará Jâwâ mênikâ wontên warni gangsal inggih mênikâ:
- 1) pèpêt, kawaos [hə] utawi [ə], upami gègèr
 - 2) wulu, kawaos [hi] utawi [i], upami siji
 - 3) taling, kawaos [hI] utawi [I]. upami lélé [hæ] utawi [æ], upami gègèr
 - 4) taling tarung, kawaos [ho] utawi [o], upami ora
 - 5) suku, kawaos [hu] utawi [u], upami dudu
- f. Sandhangan panyigêging wandâ (swârá) inggih mênikâ:
- 1) layar, kawaos [har] utawi [ar], upami wartâ
 - 2) wignyan, kawaos [hah] utawi [ah], upami gajah
 - 3) cêcak, kawaos [hang] utawi [ang], upami anglo

Aksàrà *hà* [~] mênikà kanggénipun namung yèn pangucapipun *hà* cêthà, kados tà: *hàwà, tuhu, sàhà, nglàhà*.

Ananging yèn swantênipun ampang inggih namung kasêrat **a i u é è o**, kados tà: *aku, iku, uwis, élok, èmbèr, ora*, lss.

g) Sandhangan wyanjånà, wontên warni tigà, inggih mênikà:

1) cakra, kawaos [kr], upami kràmà

2) kèrèt, kawaos [prè], upami prèlu

3) péngkal, kawaos [kya], upami kyai

h) Panjingan mênikà wontên warni kalih, inggih mênikà:

1) panjing wà , kados tà kawaos [kw], upami kwali

2) panjing là , kados tà kawaos [kl], upami klápà

Sawingkingipun aksàrà *d, t, n*, kagantos *y*, kados tà: *sédyà, sétyà, sunyà*.

Aksàrà agêng (*kapital*) kanggénipun kados ingkang kalimrah ing bàsà Indonésia, inggih mênikà kanggé pèpucuking ukàrà, sawingkingipun tåndhà titik/pádà lungsi ing sêratan dhapukan gancaran, namaning tiyang, sêsêbutan, araning lèpèn, rêdi, kithà, nagarà, lsp.

Têtêngêr ingkang kaginakakên ing sêratan aksàrà Latin, wontên warni sangà. Wondéné têtêngêr kasêbat kados andharan ing ngandhap mênikà.

1) . titik, ing sêratan aksàrà Jàwà sami kalihan pádà lungsi (ing

- andharan gancaran).
- 2) , komah, ing sêratan aksârâ Jâwâ sami kalihan pâdâ lingsâ (ing andharan gancaran).
 - 3) ; titik komah, kaginakakên kanggé mêdhot gêgandhènganing ukârâ ingkang sampun sigêg namung ukaranipun dèrèng rampung. Upaminipun: *Nalikâ aku mênyang Sâlâ mampir omahé Sutâ; aku disuguh mangan nganti warêg.*
 - 4) ꦱ pâdâ pangkat (kapriksanânâ ing pérangan 4.d)
 - 5) "...." pâdâ pambukâ sâhâ panutup, kanggé nyinggêt utawi nêngêri ukârâ ingkang nêrangakên paginêman utawi nyinggêt têtêmbungan ingkang dipun-prêlokakên, upaminipun: *Wangsulané Saridin: "Inggih, Bêndârâ, mila kulâ ingkang lêpat." Nalikâ kulâ dhatêng Bali numpak kapal "Mêrapi".*
 - 6) ! pâdâ pakèn, kanggé panutuping têtêmbung utawi ukârâ pakèn, upami: *Lungâ! Tukuâ sêgâ, Din!*
 - 7) ? pâdâ pitakèn, kanggé panutuping ukârâ pitakèn, upami: *Panjênêngan putranipun sintên?*
 - 8) () kurung, kanggé nyukani tândhâ yèn isinipun sami kalihan ngajêngipun, upami: *Têtêmbung kaanan (sipat).*
 - 9) ,, idhêm, kanggé nyukani tândhâ yèn isinipun sami kalihan ingkang kasêbut ing nginggilipun, upami: *Anak kalih jalêr sadâyâ namanipun ugêr-ugêr lawang.*
 ,, ,, èstri ,, ,, kembang sêpasang.

Prêlu kauningan, bilih wêwaton panyêrating aksârâ Jâwâ ing jaman rumiyin wontên bédanipun kalihan ing jaman samênikâ. Manawi jaman rumiyin (Padmosoekotjo, 1989: 9-10) panyêratipun kados ing ngandhap mênikâ.

1. Aksara ⁽⁷⁵⁾ ing sawingkingipun wandâ mâwâ sandhangan layar

kêdah kasêrat 𑀓𑀔𑀕 kados tâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

Ananging samênikâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

2. Aksârâ 𑀓𑀔 ing sawingkingipun wandâ mâwâ sandhangan layar

kêdah kasêrat 𑀓𑀔 kados tâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

Ananging samênikâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

3. Aksârâ 𑀓𑀔 ingkang kapasangan 𑀕 kêdah kasêrat 𑀓𑀔

kados tâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

Ananging samênikâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

4. Aksârâ 𑀓𑀔 ingkang kapasangan 𑀕 utawi 𑀓𑀔 kêdah kasêrat

kados tâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

Ananging samênikâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

5. Têmbung aran apurwâ 𑀓𑀔 ingkang karumiyinan têmbung 𑀓𑀔

purwâ 𑀓𑀔 mênikâ kêdah kasêrat 𑀓𑀔 kados tâ:

𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

Ananging samênikâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

6. Atêr-atêr anuswârâ ingkang luluh kalihan purwaning têmbung ingkang dipunatêr-atêri kasêrat mawi 𑀓𑀔 kados tâ:

𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

Ananging samênikâ: 𑀓𑀔𑀕 𑀓 𑀔𑀕𑀖𑀗 𑀘𑀙𑀚𑀛

- Antunsohono. 1956. Reringkesaning Paramasastra Djawa I. Djogdja: Hien Hoo Sing.**
- Arintaka, B. 1983. "Bab Wêwangunanipun Aksara Jawa". Makalah disampaikan pada Acara Sarasèhan Basa lan Sastra Jawi di Pendapa Wiyata Praja Dinas P dan K Prop. DIY pada hari Sênèn Lêgi, 4 Juli 1983.**
- Behrend, T.E. dan Pudjiastuti. 1997. Katalog Induk Naskah-Naskah Nusantara: Museum Sonobudoyo Yogyakarta. Jilid I. Jakarta: Djambatan.**
- Echols, John M dan Hassan Shadily. 1981. Kamus Inggris - Indonesia. Cetakan X. Jakarta: Pt. Gramedia.**
- Padmosoekotjo, S. 1989. Wêwaton Panulisé Basa Jawa Nganggo Aksara Jawa. Surabaya: PT. Citra Jaya Murti.**
- Perry, Edward Delavan. 1953. A Sanskrit Primer. New York: Columbia University Press.**
- Poerwadarminta, W.J.S. 1939. Baoesastra Djawa. Groningen, Batavia: J.B. Wolters' Uirgevers-Maatschappij N.V.**
- _____. 1953. Sarining Paramasastra Djawa. Djakarta: Noordhoff-Kolff N.V.**
- Prawiradisastra, Sadjijo. 1987. "Kawruh Basa". Sêratan kanggé Garan Panataran Guru Bahasa dan Sastra Jawa ing Kantor Wilayah Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Propinsi Jawa Tengah Semarang.**
- Sastrawardaya, Mas Samud. 1950. Campur-bawur. (Sêratan Aksarâ Jâwâ). Djakarta: J.B. Wolters' Uitgevers-Maatschappij N.V.**
- Tim Penyusun. 1994. Pedoman Penulisan Aksara Jawa. Yogyakarta: Yayasan Pustaka Nusantara bekerjasama dengan Dinas P dan K Propinsi DIY.**